

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Eva Kocourková

Pamětní kniha úředníků většího a menšího zemského soudu

Memorial book of Officials of Higher and Lower Lands Court

Poděkování

Děkuji prof. doc. PhDr. Marii Bláhové DrSc., PhDr. Pavlu Sedláčkovi, PhDr. Heleně Sedláčkové a PhDr. Denko Čumlivskému za cenné rady a konzultace a svému dobrému příteli Tomáši Niklesovi za technickou pomoc při přípravě obrazové přílohy.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Kralupech nad Vltavou dne 15. srpna 2009

Anotace

Cílem Bakalářské práce je především komparace tří rukopisů, které jsou kopií maleb erbů úředníků zemského soudu, jimiž jsou vyzdobeny prostory na Pražském Hradě, kde zemský soud zasedal. Práce také ve stručnosti sleduje vývoj v ukládání stavovských písemností až po vznik tzv. Malého stavovského archívu, kde se v současné době nachází jeden z rukopisů. V neposlední řadě se práce věnuje prosopografii úředníků, jejichž erby jsou v rukopisech vyobrazeny. Záměrem autorky je v této práci naznačit další možná hlediska, ze kterých je možno tyto významné prameny nazírat a studovat.

Annotation

The aim of the study for a bachelor's degree is a comparison of three manuscripts on which are preserved copies of paintings of coats of arms of the Land Courts clerks. These coats of arms form a decoration of Prague castle interiors where the Land Court used to convene. The study also briefly traces back the development of the way of storing of the land estates documents up to the establishment of the Small Estates Archive which keeps nowadays one of the manuscripts. The study also deals with the prosopography of clerks whose coats of arms are displayed in manuscripts. The intent of the author is to present possible alternatives which can be taken to look at and study these valuable documents.

Klíčová slova

archiv, Buquoyové, erby, genealogie, heraldika, Kolovratové, pamětní kniha, prosopografie, rukopis, stavovský archiv, Úřad desk zemských, úředníci, Valdštejnové, zemský soud

Key words

archive, Buquoy's, coats of arms, estates archive, genealogy, heraldry, Kolowrat's, manuscript, memorial book, office, Office of Lands Tables, officials, prosopography, Waldstein's, Land Court

Obsah

Úvod.....	7
1. Vznik a vývoj fondu Malý stavovský archiv.....	9
Bibliografická příloha.....	12
2. Pamětní kniha úředníků většího a menšího zemského soudu.....	14
2.1 Popis a srovnání dochovaných rukopisů.....	14
2.2 Seznam úředníků dle vyobrazení v rukopisech.....	21
3. Úředníci zemského soudu.....	31
3.1 Obecná část	31
3.2 Prosopografie	32
3.2.1 Valdštejnové	32
3.2.2 Buquoyové.....	37
3.2.3 Kolovratové	38
Bibliografická příloha ke třetí kapitole	40
Závěr	42
Seznam použité literatury.....	43
Seznam příloh	44

Seznam zkratek

AČ	Archivní časopis
AČK	Archiv české koruny
AČS	Archiv českých stavů
AZČ	Archiv země české
ČNM	Časopis Národního muzea
NA	Národní archiv
NR	Novohradský rukopis
PR	Pražský rukopis
SAP	Sborník archivních prací
SOA	Státní oblastní archiv
SÚA	Státní ústřední archiv
ÚDZ	Úřad desk zemských

Úvod

Námět k této práci postupně vykrystalizoval ze záměru zhotovit inventář k fondu Malý stavovský archiv, nebo lépe řečeno k tomu, co z něj zbylo poté, co se z něj postupně vydělovaly celé soubory písemností. Současný inventář již neodpovídá skutečnosti a tak vznikla potřeba zpracovat nový inventář a zároveň zmapovat genezi fondu.

Součástí tohoto fondu je i rukopis, který se od ostatních liší. Jde o tzv. Pamětní knihu úředníků většího a menšího zemského soudu. Rukopis je v podstatě kopií maleb, které se nacházejí na Pražském Hradě, v prostorách, kde v minulosti zasedal zemský soud. Toto umělecky velmi zdařilé dílo mě zaujalo natolik, že jsem se rozhodla věnovat mu větší pozornost. Tím spíše, že mu v minulosti po stránce historické nebyla věnována dostatečná pozornost. Jeho význam byl hodnocen pouze z výtvarného hlediska, nikoliv jako historického pramene. Bližší pozornost mu věnovala Pavla Burdová v článku publikovaném ve Sborníku archivních prací¹, kde provedla srovnání maleb na Pražském Hradě s vyobrazeními v rukopisu. V současné době je k tisku připraven článek Pavla R. Pokorného, který se rukopisu věnuje po stránce heraldické. Dosud však nedošlo ke komparaci s dalšími dochovanými exempláři – „litoměřickým rukopisem“, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích v tzv. Valdštejnské sbírce pod názvem „Kolorované erby úředníků Úřadu desek zemských Království českého od 80. let 16. století do roku 1771 na 19 tabulích“ a „novohradským rukopisem“ uloženým pod názvem „Obrazový soubor s kopiemi nástěnných maleb v síni Zemských desek na Pražském Hradě z let 1600-1750“ v zámecké knihovně v Nových Hradech. To si za svůj prvořadý cíl klade tato práce.

Tuto práci jsem rozdělila do několika částí, jejichž obsah, jak by se mohlo na první pohled zdát, se odchyluje od vytčeného cíle. Na tomto místě, bych chtěla objasnit důvody, které mě k tomu vedly. Na vývoji, kterým prošel celý archiv, pro nějž se vžil název Malý stavovský, lze demonstrovat jednak význam, jaký stavové přikládali svým písemnostem a jak se význam jednotlivých souborů a typů písemností v čase proměňuje a jednak význam úřadu, který byl klíčovým pro vznik výše jmenovaných rukopisů.

Vysoké náklady spojené s pořízením takového rukopisu, jsou zřejmé na první pohled a svědčí o prestižních důvodech vzniku takového díla, nicméně prestiže úzce spjaté s významem zemského soudu, potažmo Úřadu desk zemských, jeho úředníků a chápání stavovství v určitém dějinném úseku. S poklesem významu desk zemských a písemností jejich úřadu, jež zakládaly práva nejprivilegovanější vrstvy společnosti, poklesl i význam

¹ Pavla Burdová, Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP, 41, 1981, s. 207-226

knihy, která měla zdůraznit lesk osob držících úřad v nejprestižnější stavovské instituci. Shromáždování důležitých dokladů stavovských privilegií a privilegií zemských vede nejdříve ke snahám o zbudování místa, kam by mohly být ukládány, aby posléze s oslabením stavovské moci a ještě později se zánikem privilegovaného postavení, zůstaly stavovské písemnosti, někdejší doklady jejich výsad, na čas ležet bez povšimnutí a nakonec se staly nejdůležitějšími prameny pro mnohé oblasti historických věd. Proto, dříve než přistoupím výše naznačenému cíli, zařazuji nejdříve kapitolu o vzniku a vývoji fondu, ve kterém se nachází pražský exemplář, čímž se snažím objasnit nebo alespoň naznačit souvislosti mající vliv na vznik rukopisu.

Bylo by záhodno sledovat osud obou dalších rukopisů, ovšem o jejich cestě do místa dnešního uložení se dochovaly pouze ojedinělé zprávy, v případě Valdštejnské sbírky navíc komplikované velkým množstvím neuspořádaného a různorodého materiálu. Na tomto základě lze formulovat jen pouhé dohady. Toto je stručně uvedeno ve druhé kapitole, avšak pouze v rámci snahy o co možná největší úplnost celkového obrazu při zachování přímé linie k formulovaným cílům bez zacházení do podrobností, které pro svou složitost jsou námětem na samostatnou studii. Přednostně se na tomto místě věnuji komparaci všech tří rukopisů a to jak z hlediska vnějších znaků, tak především vnitřních. Pokud se zabývám otázkami po příčinách vzniku a funkci těchto památek, je to z důvodu naznačení významu a možných dalších hledisek, ze kterých je možno tyto prameny nazírat.

Že pro kariéru v zemských úřadech byly nepotismus a příbuzenská protekce mnohdy klíčové, je dobře známo. Proto se ve třetí kapitole pokouším poodhalit příbuzenské vazby mezi úředníky a jejich další úřednický postup. Kapitola je věnována jednotlivým šlechtickým rodům a jednotlivcům, kteří drželi zemské úřady, resp. byli úředníky zemského soudu v období zachyceném na malbách v rukopisech. Parametry bakalářské práci mi ovšem nedovolují věnovat se všem úředníkům, jejichž jméno a erb se vyskytuje ve zmíněných rukopisech, a proto jsem se zaměřila na rody, jejichž erb se vyskytuje nejčastěji, nebo v případě hraběte z Buquoy, rod, který ve své knihovně uchovával jeden z exemplářů. Z tohoto důvodu je také třeba dosažené výsledky chápat pouze jako sondu do problematiky, nikoliv za splněný úkol.

1. Vznik a vývoj fondu Malý stavovský archiv

Pro objasnění vzniku a vývoje dnešního tzv. Malého stavovského archivu je nutné ve stručnosti nastínit vývoj jednak „státního“ archivu, coby archivu, kam jsou ukládány písemnosti týkající se záležitostí českého státu, jednak vývoj archivu českých stavů, jak je označován ucelený fond, který vzešel z činnosti českých stavů, a za jejíž součást je Malý stavovský archiv považován. Pojmy jako „státní“ či korunní archiv a stavovský archiv, jak dále uvidíme, jsou pojmy z hlediska provenience písemností v nich uložených těžko vymezipitelné. A to zejména proto, že čeští stavové ukládaly své písemnosti v několika různých archivech a „státním archivem“ se v různých dobách chápou různé instituce a často dochází k faktickému splývání archivu českých stavů a „státního“ archivu.

V období středověku existují z hlediska vzniku archivu tři důležitá místa – knížecí (královský) listinný archiv, zemský soud a zemské desky a konečně královská kancelář.

Předpokladem pro vznik „státního“ archivu je existence listin a písemností, které zajišťovaly práva země nebo jejího panovníka. Proto první archivy vznikají v sídlech panovníka a později při panovníckých institucích. V nejstarších obdobích středověku byl „státní“ archiv součástí panovníckého pokladu a byl vlastně rodinným archivem Přemyslovců. Jedná se o listinný archiv a nachází se zde výhradně listiny příjemeckého charakteru, především privilegia, která čeští panovníci obdrželi od papežů či římských králů a císařů. Tento archiv nijak nesouvisel s činností panovnícké kanceláře. Uložen byl u hrobu svatého Václava v katedrále svatého Víta, proto byl nazýván také archivem svatováclavským, jinak též (a to zejména v mladším období) archivem korunním.

Protože korunní archiv (AČK) požíval značné důvěry začali do něj stavové asi od poloviny 14. století ukládat důležité listiny vydané pro zemi a stavovskou obec. Zejména za vlády Jagellovců se původně panovnícký archiv dostal pod tak značný vliv stavů, že v dalším období byl považován také za archiv stavovský a zemský. Jeho význam a růst byl přerušen pádem stavovské moci po bělohorských událostech. V roce 1750 z něj byly vybrány listiny vztahující se k panovníkovi, Českému království a koruně a odvezeny do Vídně². V Praze zůstaly méně důležité listiny a listiny určené stavům. Po obnovení ústavnosti v roce 1860 se začaly do tohoto archivu opět ukládat listiny vztahující se k Českému království, nikoliv však již listiny týkající se ostatních českých zemí.

Dalším místem, kde se utvářel významný archiv, je královská kancelář, nejdůležitější správní instituce starého českého státu, při které nakonec došlo k vytvoření archivu, jež

² Tyto listiny byly vráceny Československé republice v roce 1923. Uloženy byly do Zemského archivu, tak byly opět spojeny se stavovskou částí archivu.

považujeme za archiv státní. Toto místo můžeme ponechat zcela stranou, protože se tento archiv českých stavů, či spíše jejich písemností, netýkal.

Významný archiv vznikal od poloviny 13. století při zemském soudu, jehož nálezy byly zapisovány do zemských desek. Úřad desk zemských byl zároveň soudním dvorem, kancelářím zemského soudu i zemského sněmu, zemským archivem a výjimečně také archivem státním. O archivu při deskách zemských se mluví jako o archivu země nebo o archivu Království českého, jde tedy o archiv stavovské zemské obce – zemské samosprávy, determinovaný dále výlučností soudní působnosti, která se nevztahovala na správní záležitosti státu a týkala se pouze svobodného obyvatelstva země a to pouze z Čech.

Shrňme-li tyto informace, můžeme konstatovat, že pro vznik fondu nazývaný Archiv českých stavů je klíčová instituce zemského soudu a korunní archiv. Přičemž je nutné mít na paměti, že samostatný archiv si stavové nevybudovaly. Pokus o vytvoření samostatného stavovského archivu byl uskutečněn v roce 1794 patentem z 22. března, k jeho vytvoření ve skutečnosti však nikdy nedošlo. Archiv českých stavů vzniká, resp. to, co pod tímto pojmem rozumíme dnes, tedy soubor písemností stavovské provenience, v průběhu doby ukládaných u různých institucí, vznikl až mnohem později.

V roce 1862 vznikl Archiv země české (AZČ)³. Písemnosti v něm uložené se dělí na tři skupiny. První skupinou jsou písemnosti stavovského zemského výboru založeného v roce 1714. Součástí této registratury je tzv. Wunschwitzova⁴ genealogická sbírka. Druhou část tvoří písemnosti korunního archivu předané do AZČ v roce 1883 (viz výše, v roce 1750 část AČK uložena do státního archivu ve Vídni) společně s dluhopisy a reversy k zemi od Úřadu desk zemských, které byly ke korunnímu archivu připojeny v roce 1785⁵. Třetí skupinu tvoří další stavovské písemnosti uložené u Úřadu desk zemských (ÚDZ).

Úřad desk zemských zastával několik funkcí. Byl registraturou zemského soudu s intabulační a soudní agendou, plnil funkci archivu království – byly sem zapisovány rozhodnutí zemského sněmu – a stavové zde uchovávaly i své soukromé písemnosti. Právo stavů na tento depozitář bylo potvrzeno na sněmu v roce 1545, zde bylo rozhodnuto, že budou pořizeny opisy listin korunního archivu, přičemž jedna kopie měla náležet stavům s tím, že bude uložena u desek zemských⁶. Vznikly tak tři knihy opisů českých, německých a

³ 15. července 1862 navrhl František Palacký zřídit AZČ, zemský výbor jeho návrh schválil 29. července téhož roku. Archivářem byl ustaven Dr. Antonín Gindly, adjunktem Josef Emler. Vznik AZČ definitivně schválil zemský sněm v roce 1863. Srov. Průvodce po archivních fondech a sbírkách I., sv. I, Praha 1997, s. 39-51.

⁴ Bohumír Daniel z Vunšvic (též z Wunschwitz, *1678 †1741) odkázal stavům 44 svazků své heraldicko-genealogické sbírky.

⁵ Patentem z 14. dubna 1783 s účinností od 1.6. 1783 byl zrušen deskový úřad a vstoupila v platnost nová organizace soudnictví. Viz Národní archiv (NA, dříve Státní ústřední archiv - SÚA), Patenty, inv. č. 2068.

⁶ Kamil Krofta (ed), Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, sv. I., Praha 1877

latinských privilegií, ke kterým časem přibýly další soupisy listin korunního archivu z 16. a 18. století, korespondence z doby Fridricha Falckého, testament Ferdinanda II a opisy pragmatické sankce. Tyto písemnosti zde zůstaly uloženy i poté, co stavové v době pobělohorské ztratili vliv na desky zemské a dokonce i po roce 1783, kdy byl deskový úřad zrušen⁷. Jak již bylo řečeno, část písemností přešla do korunního archivu, zbytek byl ponechán v nově organizované registratuře zemského soudu.

V 18. století byly podniknuty první pokusy o evidenci materiálu uloženého u deskového úřadu, které se snažily vyčlenit materiál čistě stavovské provenience z registratury deskového úřadu a vést tyto celky (inkoláty, reversy k zemi, berní reversy a další písemnosti stavovské provenience) odděleně od intabulační a soudní agendy⁸. V roce 1795 byly od administrativní správy desk zemských (nová registratura zemského soudu) odděleny tzv. Stavovské kvaterny spolu ještě s dalšími rukopisnými knihami a listinami stavovské provenience. Pro tyto písemnosti se od konce 18. století vžil název Malý stavovský archiv. Název Archiv českých stavů (AČS) se začal užívat až od poloviny 20. století jako nadřazený název pro celý soubor písemností, které kdysi byly uloženy u desek zemských.

Původně Malý stavovský archiv tedy tvořily Stavovské kvaterny desk zemských, Karlštejnské kvaterny desk zemských (ačkoliv nejsou stavovské provenience)⁹ a Knihy opisů. Později byly stavovské a karlštejnské kvaterny vyčleněny a pojem se zúžil na 10 pergamenových knih (Knihy opisů):

Opisy privilegií zemských, opsané pod dozorem sněmovní komise r. 1541, zkolacionované zvláštní sněmovní komisí r. 1547 a zpečetěné zemskými pečetěmi:

1. Vejpisové z privilegií, řeč česká, rozměry 28 x 37 cm, vazba původní kožená, poškozená.
2. Vejpisové z privilegií, řeč česká a německá, roz. 29 x 37 cm, vazba původní kožená, nepoškozená.
3. Vejpisové z privilegií, řeč latinská, roz. 28,5 x 36,5 cm, vazba původní kožená, nepoškozená.

Knihy vidimovaných opisů listin k pragmatické sankci:

4. bez titulu, (pův. sign. 63), řeč německá a latinská, roz. 34 x 50 cm, vazba původní kožená, poškozená.

⁷ Viz poznámka 4.

⁸ Václav Letošník, K pokusu o evidenci obsahu desk zemských před sto lety. I. část SAMV X, 1937, s. 307-331, II. část SAMV XI, 1938, s. 219-295

⁹ Po požáru desk zemských v roce 1541 bylo rozhodnuto, že budou pořizovány duplikáty všech deskových zápisů. Začalo se hned v roce 1541, v roce 1565 bylo od tohoto rozhodnutí upuštěno. Vzniklo celkem 18 kvaternů, které byly uloženy na hradě Karlštejně.

5. bez titulu, (pův. sign. 64), řeč německá a latinská, roz. 29 x 37 cm, vazba původní kožená, nepoškozená.
6. bez titulu, (pův. sign. 65), řeč latinská, roz. 28,5 x 36,5 cm, vazba původní kožená, nepoškozená.
7. Malby erbů úředníků většího a menšího zemského soudu 1563-1774, řeč česká, roz. 36,5 x 45 cm, vazba původní nepoškozená.
8. Soubor opisů z doby Fridricha Falckého 1618-1620, česky
9. Kniha opisů privilegií z let 1212-1576, řeč latinská, rozměry 21 x 31, vazba kožená, poškozená.
10. Soupis listin korunního archivu z revize depozitáře v r. 1719, řeč česká a německá, roz. 20 x 31, vazba kožená, poškozená

Bibliografická příloha k první kapitole

Počátky státního archivu jsou velmi zevrubně podány v práci Rudolfa Kosse, *Archiv koruny České. 1. Dějiny archivu*. Z pozůstalosti připravil k vydání Otakar Bauer, Praha 1939. Z dalších prací je možné jmenovat práci Otakara Bauera, *K počátkům archivu České koruny za panování Karla IV.* Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám. Praha 1932. Dále též autor *Průvodce po Státním ústředním archivu II.*, Praha 1954. Problematice AČK se také věnuje Jan Morávek ve stati *Český archiv korunní na hradě pražském*. Sborník prací věnovaných prof. dr. Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám. Praha 1931. Z novějších prací je nejdůležitější práce Josefa Kollmanna, *Dějiny ústředního archivu českého státu*, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha 1992.

Co se týká Archivu českých stavů, jsou důležité dvě práce – M. Lišková, *Péče o stavovské archiválie v Čechách před rokem 1862*. AČ 1967, s. 145 – 153 a 20-213. Situaci dovedla do doby, kdy stavovské písemnosti převzal zemský archiv. Na ní navazuje, doplňuje a popisuje složitý vývoj fondu už na archivní půdě Pavla Burdová, *Vznik a vývoj fondu Archiv českých stavů*, tamtéž, s. 217-225.

Českým zemským archivem se zabývá práce J. Borovičky, *Královský český zemský archiv*, Zprávy zemského archivu IV, Praha 1915, s. 103-104.

Základní ale ucelené a vyčerpávající informace o problematice vzniku a vývoje jednotlivých archivů můžeme získat z již zmíněné práce J. Kollmanna nebo *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Praha 1955 nověji 2005.

Nakonec je třeba zmínit práce věnované problematice desk zemských, především jsou to práce Pavly Burdové, *Desky zemské*, SAP 43, č. 2, 1993, s. 347-439; *Uložení desk zemských od založení do přítomnosti a jejich ochrana a konzervace*, SAP 24, č. 2, 1974, s. 487-510; *Vývoj intabulací desk zemských*, *Paginae historiae*, 1992, s. 7-22; *Mapové přílohy českých desk zemských*, AČ 29, č. 2, 1979, s. 86-104. Vývojem desk zemských od 18. století se zabývá Pavel Sedláček, *Zemské desky*

v *Čechách od konce 18. století*, Z archivních depozitářů. Pavle Burdové k 70. narozeninám, 1998, s. 90-99. Pro úplnost zmiňuji již výše citovanou práci zabývající se pokusy o evidenci obsahu desk zemských v 18. století – Václav Letošník, *K pokusu o evidenci obsahu desk zemských před sto lety*. I. část SAMV X, 1937, s. 307-331; II. část SAMV XI, 1938, s. 219-295.

2. Pamětní kniha úředníků zemského soudu

2.1. Popis a srovnání dochovaných rukopisů

Rukopis pod číslem 7 Malého stavovského archivu¹⁰ se od ostatních knih tvořící tento archiv výrazně liší. Je vázán do světlé kůže s ozdobným kováním a uzávěrem, přední a zadní strana je zdobena renesančními vlasy. Uvnitř je 21 pergamenových listů s barevnými malbami erbů s velkou přesností v detailech. Knize chybí titul a tak se můžeme setkat s různými názvy, pod kterými byl evidován. Jeho vznik lze určit pouze rámcově, protože i datace chybí. Vnější i vnitřní znaky ukazují na konec 18. století.¹¹

Do roku 1795, kdy byl společně s ostatními písemnostmi předán stavům, byl rukopis uložen v registratuře desk zemských. K předání došlo jen formálně, ve skutečnosti předávání stavovských písemností bylo předmětem dlouhých jednání a trvalo více než půl století, především proto, že se jednalo o písemnosti, které pro reformovaný zemský soud pozbyly platnosti, a ani reprezentant stavů, zemský výbor, o ně neměl zájem. V několika seznamech stavovských písemností vzniklých z těchto jednání je rukopis uváděn jako kniha erbů (Wappenbuch)¹². Jako Seznam šlechty z roku 1664¹³ byl v roce 1869 předán do Archivu země české. Do Malého stavovského archivu byl později zařazen pod názvem Pamětní kniha nejvyšších úředníků v Čechách z let 1605-1774 (jako součást fondu Archiv českých stavů)¹⁴.

Poslání knihy vysvětluje zlatý štít s nápisem, který drží český lev, umístěným na prvním pergamenovém listu. Text vzdává hold úředníkům zastávající vyšší úřad: „*Exhibet ad Regni Tabulas Insign a picta Hic lieber, ut ceres, Nomina et Officia, Quorum Consiliis graviora Negotia et acta Gentis Tractantur publica ubiq. Fide-Quale Decus Regni Posteritas, memor hujus pignoris Essen, Sistitur: a quo, vis noscem? Siste, vide*“. Díky tomuto nápisu, protože nedošlo k podrobnějšímu studiu jednotlivých erbů a nápisů pod nimi, byl rukopis považován za pamětní knihu nejvyšších úředníků. Při bližším zkoumání se ukázalo, že rukopis obsahuje erby jen tří nejvyšších úředníků a naopak šest erbů náleží úředníkům nižším.

Ostatní listy mají stejné rozvržení. Erby dohromady tvoří vždy z deseti oválů sestavený trojúhelníkový obrazec, jehož vrchol zdobí český lev s korunou v červeném poli. Od roku 1656 je celý zemský znak ještě korunován habsbursko-rakouskou korunou. Horní řadu tvoří tři, dolní šest stejně velkých erbů střídavě na šedomodrém a růžovém podkladě. Ovály jsou lemovány jednoduchým vavřínovým listovým, v horní části jsou do něj vpleteny

¹⁰ NA, AČS, inv. č. 7

¹¹ Srovnej Pavla Burdová, Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP, 41, 1981, s. 207.

¹² NA, ÚDZ, inv. č. 404, 405, 409, 412, 416, 418, 419

¹³ NA, ÚDZ, inv. č. 947

¹⁴ Průvodce po státním ústředním archivu II., Praha 1955, s. 28-32

červené nebo modré šňůry s třapci. Jednotlivé erby jsou opatřeny štítkem se jménem a tituly majitele erbu v češtině. Kromě prvních tří nedatovaných maleb se uprostřed mezi dolní a horní řadou nachází datace. V horní řadě jsou erby tří nejvyšších úředníků většího soudu zemského, uprostřed je nejvyšší sudí, nalevo nejvyšší komorník, napravo nejvyšší písař. Od roku 1656 je uprostřed erb nejvyššího komorníka. Dolní řadu tvoří erby úředníků menšího zemského soudu, zleva: místokomorník, místosudí, místopísař, úředník královny, úředník podkomořího a menší písař. Mezi roky 1656 a 1698 jsou místa úředníka podkomořího a místokomorníka prohozena.

Co o tomto rukopisu nevíme, je, kdo byl jeho objednatel. Pavla Burdová v závěru své výše citované studie, vyslovuje domněnku, že jde o labutí píseň zacházející stavovské moci a slávy. V souvislosti s reformou soudnictví a zrušením deskového úřadu byl zemský soud a zemské desky přesunuty v roce 1784 přesunuty z Pražského Hradu na Malou Stranu a pořízení rukopisu chtějí stavové připomenout svůj někdejší vliv.

V souvislosti s tím, je třeba připomenout to, co již bylo řečeno v úvodu, a sice že rukopis je kopií maleb, jimiž jsou vyzdobeny místnosti zemského soudu na Pražském hradě. Je tady důležité posuzovat rukopisy v kontextu s těmito malbami. „Povinností“ každého šlechtice bylo udržovat, případně zvyšovat prestiž svou a svého rodu. Pro tyto účely si šlechta osvojila několik nástrojů, jedním z nich byl nákladný životní styl a okázalost přímoúměrná společenskému postavení a zařazení a v neposlední řadě důraz na starobylost a vážnost rodu. Vystavit na odiv své erby v prostorách nejváženější stavovské instituce a tím zvýšit prestiž svou i prestiž celého rodu, zcela odpovídá uvažování příslušníků nejvyšších společenských vrstev té doby a lze si tím vysvětlit důvody vzniku rukopisu¹⁵.

Toto tvrzení podporuje i fakt, že místa pro erby či štítky osob, které se nějakým způsobem provinili proti dobovému chápání cti, byla dodatečně zabílena. U maleb erbů úředníků z roku 1599 a 1603-7 (malba z roku 1605) zůstalo prázdné pole vyhrazené pro erb místopísaře a taktéž i štítek pod erbem. Místo mělo náležet erb Bohuslava z Michalovic. Bohuslav z Michalovic na svou dobu nabyt nevšedního vzdělání a i díky tomu započal slibnou kariéru v zemských úřadech. V letech 1590-1611 byl místopísařem a v letech 1612-17 místokancléřem. Za Fridricha Falckého byl purkrabím hradeckého kraje¹⁶. Avšak v roce 1618

¹⁵ Dalšími doklady o tom, jakou váhu mělo vyzdvihování rodové prestiže, jsou malby a rytiny z 16. století v Jindřichově Hradci, Bechyni, Horšovském Týně a Dobrovici u Mladé Boleslavi zobrazující zasedání zemského soudu. Zhotovit si je nechali nejvyšší úředníci zemského soudu na svých sídlech, aby dodali vážnosti celému rodu. Více Lubomír Sršeň, Větší zemský soud v Čechách ve vyobrazeních 16. století, Časopis národního muzea (ČNM) 1975, č. 3-4, s. 143-174.

¹⁶ Tak to ve shodě se Skálou ze Zhoře (viz pozn. 16) uvádí August Sedláček v Ottově slovníku naučném, Vilém Slavata ve svých pamětech jako purkrabího hradeckého kraje za falcké vlády uvádí Fridricha z Bělé, jednoho

se stal jedním z aktérů stavovského povstání a členem direktoria a po jeho neúspěchu byl roku 1621 popraven na Staroměstském náměstí. Upomínka na něj v síni zemského soudu měla být vymazána zabílením erbu, v rukopisu bylo ponecháno jeho místo prázdné.

Prázdný štítek pod erbem na malbě z roku 1629 úředníků z let 1629 - 1635 patří Václavu Pětipeskému z Chýš a Eggenberka, zvaného Šťastný. Přízvisko Šťastný si od svých současníků vydobyl poté, co se nejdříve v duchu rodinných tradic stal též účastníkem českého stavovského povstání a členem direktoria za rytířský stav, posléze odsouzen k smrti, ale trest mu byl zmírněn na celoživotní žalář a konfiskaci veškerého majetku, a když v květnu 1623 konvertoval ke katolictví, byl propuštěn a později zcela rehabilitován. Nakonec se mu podařilo znovu získat přízeň u habsburského dvora. V letech 1626 - 1628 je místosudím a v letech 1629 - 1637 zastává úřad místokomořího Českého království, od roku 1635 užívá titul císařského rady. Nelichotivě je pro svou lakotu vnímán už svými současníky v soudobých pramenech¹⁷ a toto vše se promítlo v rukopisu ve vynechání jeho jména a titulů, pod prázdným štítkem na okraji stránky je pouze tužkou poznamenáno „Chýšský z Eggenberka“.

Další prázdné místo se nachází na malbě z roku 1698, kde chybí jméno Jiřího Václava Schwäbla z Schwalbenfeldu. Menším písařem byl v letech 1692 – 1717. Dodatečně byl obviněn a posléze odsouzen za defraudaci, falšování expedice při jednáních s pražským arcibiskupem a v jednání s městem Jirkovem a braní úplatků. Byl odsouzen ke ztrátě cti, majetku a náhradě způsobených škod¹⁸.

K malbám nedocházelo pravidelně, ale ve chvíli, kdy do úřadu nastoupil některý z úředníků a ještě ne vždy při každé výměně postů. Ke změnám v obsazení úřadů došlo častěji, než je na malbách zaznamenáno. To může být způsobeno velkou finanční náročností takového podniku, ne každý šlechtic si mohl takovouto investici dovolit. Malbu patrně financoval nejvyšší úředník, k společnému financování došlo zřejmě jen tehdy, jestliže došlo k výměně celého zemského soudu. Záleželo tedy na vůli nejvyššího úředníka, ten dozajista neinicioval práci na malbě v případě, že se již jeho erb na některé z maleb objevil nebo neměl dostatek prostředků. Dalším důvodem proč změna nebyla na malbách zachycena, je fakt, že někdy došlo k výměně úředníků tak rychle, že malba nestačila být provedena¹⁹.

z další popravených povstalců roku 1621. Viz Josef Jireček (ed), Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty, Monumenta historiae Bohemica, Praha 1866.

¹⁷ Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984.

¹⁸ NA, Stará manipulace, S 74/2. Podrobně Pavla Burdová, Potrestaná korupce úředníka desek zemských, Naším jubilantkám. (Sborník příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha, Státní ústřední archiv Praha 2000, s. 55-60.

¹⁹ Srov. Tatáž, Zemský soud v malbách, s. 211.

Na čelném místě vpravo od vstupu do první místnosti zemského soudu se nachází nejstarší malba. Zachycuje úředníky z let 1563-4. Nejvyšším úředníkem zemského soudu byl v těchto letech Vilém z Rožmberka (*1539 †1592). Kolem poloviny 16. století se rozhořel spor mezi Vilémem a knížaty z Plavna. Vilémovi jako vladaři rodu rožmberského náleželo výsadní postavení v hierarchii české šlechty zakotvené i kodifikacemi zemského práva kolem roku 1500. Vladaři rožmberského rodu připadlo nejpřednější místo v hierarchickém systému české šlechty. Toto pravidlo porušil Jindřich IV. Z Plavna, který si na Ferdinandu I. vymohl věc do té doby neslýchanou, totiž uznání říšského knížecího titulu pro České království a tuto výsadu nechal včlenit do nové redakce zemského zřízení z roku 1547. To zásadním způsobem zpochybnilo dosavadní hierarchickou strukturu českého panstva. Spor o přednost v hierarchii českého panstva nakonec skončil kompromisem. Přednostní postavení rožmberského vladaře bylo uznáno v rámci zemského soudu, právo na čelní postavení na zemském sněmu a v královské radě uhájila knížata z Plavna.

Když se roku 1563 Vilém z Rožmberka stal nejvyšším komorníkem, byly krátce předtím dokončeny stavební práce na obnově Pražského Hradu po jeho požáru v roce 1541. Dvorským dekretem z 1. dubna 1564 Ferdinand I. povolil vyzdobit sněmovnu malbami. K výzdobě sněmovny nedošlo, zato byly malbami vyzdobeny prostory zemského soudu.

Vilém měl jistě eminentní zájem umístit na tomto místě svůj erb a zdůraznit tak zvláštní postavení svého rodu. Pravděpodobně on inicioval první malbu zachycující obsazení zemského soudu a založil tak tradici těchto maleb na Pražském Hradě.

V úvodu bylo již zmíněno, že rukopis Malého stavovského archivu není jediný svého druhu. Kromě tohoto již zmíněného, který pro jasnou a jednoznačnou identifikaci nazývám „pražským rukopisem“, se vyskytují dva jemu velmi podobné, jež podle místa uložení nazývám „litoměřickým a novohradským rukopisem“. Jejich původ lze doložit jen stěží. Litoměřický z největší pravděpodobností nechal, dle mého názoru, vyhotovit nebo jej jiným způsobem získal Emanuel Arnošt hrabě z Valdštejna (*1716 †1789), litoměřický biskup, sběratel historických památek a ve své době důležitý mecenáš vědy. Do litoměřické biskupské rezidence se roku 1760 přestěhoval i s rodovou knihovnou, kterou výrazně rozšířil jednak koupěmi a jednak pořizováním opisů nejrůznějších rukopisů. Je tedy pravděpodobné, že biskup Valdštejn může být jeho objednatelem. Domnívám se, že někdo z Valdštejnů je to zcela určitě a to z následujícího důvodu. Na rubu jednoho z listů Litoměřického rukopisu se nachází samostatný erb, který se nevyskytuje ani v jednom z dalších dvou exemplářů, ani na Pražském Hradě. Erb patří Adamovi z Valdštejna, příbuznému Emanuela Arnošta a významnému příslušníku rodu Valdštejnů, o němž bude dále ještě řeč.

Litoměřický rukopis se od Pražského (a jak dále uvidíme i od Novohradského) na první pohled liší. Kožená vazba není zdaleka tak zdobená. Litoměřický rukopis je vázán v hnědé kůži zdobené vlysy a zlacením pouze na hřbetě. Hřbet je mírně poškozený. Rozměry jsou totožné. Vnitřní uspořádání erbů je stejné, šedomodrý a růžový podklad v oválech se v dolní řadě střídá v opačném pořadí než u pražského. Místa, jež byla na Pražském hradě zabílena a v novohradském a pražském rukopise jsou též bílá, jsou zde sice také prázdná, ale mají barevný podklad. Liší se počet pergamenových listů - 19 s malbami a 3 volné. Znak s českým lvem na vrcholu „pyramidy“ je opatřen habsbursko-rakouskou korunou na rozdíl od pražského a novohradského ve všech případech.

Srovnáním stylu maleb jsem došla k závěru, že na Litoměřickém rukopise se podíleli tři malíři. Malíře jsem pro názornost, protože jejich jména nejsou známa, označila písmeny A, B, C, malby jsem očíslovala dle chronologického pořadí. Malíř A se podílel na malbách č. 2. – 5., 11., 18., a 19. Štíty erbů na těchto malbách jsou v dolní části zaoblené na rozdíl od maleb č. 7. – 10. a 12. – 17. (malíř B), kde jsou zašpičatělé. Stejně tak lemování zemského znaku vykazuje shodné znaky v případě maleb č. 2. – 5., 11., 18., a 19., je celkově honosnější než v ostatních případech. Také umístění datace, pokud se vyskytuje, je v případě vyobrazení č. 4., 11., 18. a 19. (malba č. 2. a 5. je nedatována) shodně vždy v horní řadě v mezerách mezi ovály vždy dvě a dvě číslice letopočtu, číslice jsou daleko větší, než je tomu u č. 7. – 10. a 12. – 17., kde je letopočet umístěn v dolní řadě mezi třetím a čtvrtým oválem. Odstíny barev nelze v tomto případě brát v úvahu, jednak nemusel jeden malíř použít stejných barev na všechny malby a jednak se na barvách mohl podepsat zub času. Třetí malíř (C) se do rukopisu zapsal pouze jednou malbou a to malbou poslední (20). Zde jsou rozdíly zcela markantní, styl malby je diametrálně odlišný od všech předchozích maleb. Malby č. 1., 6. a 21. v rukopisu chybí. Malíři pracovali na rukopisu patrně současně, bez chronologické souvislosti, protože malby malířů A a B jsou řazeny na přeskáčku.

Malíř B je mistrem ve svém oboru, jeho malby jsou provedeny s vytříbeným citem pro detail a miniaturizaci. I malíř A, přestože nedosahuje úrovně svého kolegy, odvedl kvalitní práci. Nejnižších kvalit dosahuje malíř C. Jeho malby nejsou zdaleka provedeny s takovou precizností a umem jako v prvních dvou případech.

Též v pražském rukopise můžeme rozeznat více než jedny malířské ruce, přesněji dvoje. Tři poslední listy vykazují odlišný styl v malbě než na předchozích vyobrazeních. Z tohoto můžeme usuzovat, že na zhotovení rukopisu se podíleli dva malíři, jejich jména ovšem také neznáme. Malíře maleb č. 1. – 18. označuji písmenem D, malíře maleb č. 19. –

21. písmenem E. I tady každý z malířů dosahuje rozdílné úrovně. Malby malíře D působí dojmem větší uspořádanosti a propracovanosti.

Novohradský rukopis se od Pražského liší mnohem méně. Vazba je též ze světlé kůže, přední a zadní strana je zdobena vlysy a zlacením. Ozdobné kování má však trochu odlišné provedení. Na hřbetě je mírně poškozen. Uvnitř je 19 pergamenových listů s malbami a 11 volných. Styl maleb ukazuje na jediného malíře. Malby v tomto rukopisu se nápadně podobají malbám malíře D pražského exempláře. I nápisy na štítcích mají stejné rozvržení, slova jsou dělena stejným způsobem. Provinilec Pětipeský má zde ale na rozdíl od pražského zobrazen erb i se jménem a tituly. Podobnost vnější i vnitřní může ukazovat na jednoho zhotovitele.

Novohradský exemplář končí malbou z roku 1750 (č. 17). V tomto roce byl nejvyšším komorníkem František Leopold de Longueval hr. z Buquoy (viz níže), jehož rod držel od počátku 17. století Nové Hrady. Jeho syn Johan Nepomuk (*1741 †1803), kterého proti rodinným zvyklostem pojmenoval podle jednoho z patronů české země, se po smrti Josefa II. postavil do čela stavovské opozice na českém zemském sněmu a byl spoluvydavatelem spisu proti josefínské daňové reformě²⁰. Je možné, byť to není ničím podloženo a je to pouhá domněnka, že právě protivídeňsky smýšlející syn českého zemského patriota si dal zhotovit tento exemplář podle vzoru pražského a možná i současně s ním. Lze téměř s jistotou říci, že pražský a novohradský rukopis pocházejí ze stejné dílny. Fakt, že pražský rukopis zůstal uložen ve „stavovském archivu“ ukazuje na stavy jako objednatel. Zda Johan Nepomuk z Buquoy tento podnik inicioval a sám si ponechal ve své rodové knihovně, o jejíž rozvoj se velmi výrazně zasloužil, druhý exemplář není sice nepravděpodobné, ale nebyl o tom v pramenech nalezen žádný doklad.

Otázkou je, proč v novohradském exempláři chybí zbývající čtyři malby. Pokud rukopisy vznikaly krátce po roce 1783 v souvislosti s odsunem desk zemských z Pražského Hradu, proč by si Jan Nepomuk do svého rukopisu neobjednal i další čtyři malby? Jestliže se nespokojíme s prostým tvrzením, že se všechny ztratily, pak je třeba připomenout další poznatek. Malíř D, který v pražském rukopise zhotovil malby č. 1. - 18. se téměř s jistotou podílel na všech malbách novohradského rukopisu, tedy č. 1. - 17. V pražském chybí z tohoto souboru malba č. 5 a v novohradském č. 18. Na místech, kde by měly být tyto malby zařazeny, jsou stopy po odstranění nebo vypadnutí pergamenového listu. Soubory byly tedy v minulosti patrně úplné až po malbu z roku 1757.

Úřad desk zemských měl své malíře, kteří malovali erby do erbovních privilegií. Je možné, že na rukopisech se podílel právě některý z těchto malířů, z nějakého důvodu

²⁰ Srov. Pavel Koblasa, Buquoyové, stručné dějiny rodu, České Budějovice 2002, s. 29.

objednávku nedokončil a v díle pokračoval posléze jiný malíř, ale pouze u rukopisu uloženého při deskách zemských? Bylo by proto vhodné, provést srovnání maleb s malbami v erbovních listinách z konce 18. století uložených ve fondu ÚDZ. Z časových důvodů toto nebylo možné a je to tedy jeden z možných dalších úkolů.

Skutečnost, že novohradský exemplář, který se nachází v knihovně Buquoyů, obsahuje malbu s erbem jednoho z nich a je velmi podobný rukopisu z Malého stavovského archivu, může ukázat směr, jakým se lze vydat ve snaze po zjištění objednatelů. Bude předmětem dalšího bádání hypotézy zde naznačené potvrdit nebo vyvrátit.

2.2. Seznam úředníků dle vyobrazení v rukopisech

Na Pražském Hradě je celkem vyobrazeno 21 souborů erbů, pražský rukopis je nejúplnější, obsahuje 20 kopií maleb, litoměřický 18 a novohradský 17.

Malba č. 1., nedatovaná, úředníci z let 1563 - 1564

nejvyšší komorník	Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově
nejvyšší sudí	Jan z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou
nejvyšší písař	Volf z Vřesovic a na Doubravské Hoře
místokomorník	Melichar Stolinský z Kopist
místosudí	Erazim Zumrfeld jinak Častl z Tumnice a na Skřivanech
místopísař	Jan Vojkovský z Milhostic a z Vojkova na Radíči
králové JM úředník při deskách zemských	Adam Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Tomáš z Proseče
písař menších desek	Bohuslav Mazanec z Frymburka

Pozn.: Tuto malbu neobsahuje litoměřický rukopis (dále jen LR). U pražského (dále jen PR) a novohradského (NR) jsou malby č. 1. a 2. prohozeny.

Malba č. 2., nedatovaná, úředníci z let 1586 - 1589

nejvyšší komorník	Jan st. z Valdštejna na Sedčicích
nejvyšší sudí	Jiří Bořita z Martinic a na Smečně a Okoři
nejvyšší písař	Michal Španovský z Lisova a na Pacově
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Václav Šturm z Hiršfeldu na Komořánkách
místopísař	Kryštof Zelinský ze Sebusína
králové JM úředník při deskách zemských	Bohuslav Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Hošek z Proseče
písař menších desek	Bohuslav Mazanec z Frymburka

Malba č. 3., nedatovaná, úředníci z roku 1599

nejvyšší komorník	Kryštof z Lobkovic
-------------------	--------------------

nejvyšší sudí	Václav nejstarší z Dubé a z Lipého na Rychmburce
nejvyšší písař	Jan z Klenového a z Janovic na Žinkovech a Žitíně
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Jakub Menšík z Menštejna na Mokropsech
místopísař	Bohuslav z Michalovic na Rvenicích - zabíleno
králové JM úředník při deskách zemských	Bohuslav Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Hošek z Proseče
písař menších desek	Benjamín Kutovec z Úrazu

Malba č. 4. z roku 1605, úředníci z let 1603 - 1607

nejvyšší komorník	Adam ze Šternberka na Bechyni a Sedlci
nejvyšší sudí	Volf Novohradský z Kolovrat na Lnářích, Opálce a Vimperku
nejvyšší písař	Jan z Klenového a z Janovic na Žinkovech a Žitíně
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Zachariáš Kába z Rybňan
místopísař	Bohuslav z Michalovic na Rvenicích – zabíleno
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Voračický z Paběnic
úředník podkomořího při deskách zemských	Adam Rýzmborský z Janovic
písař menších desek	Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé vsi

Pozn.: Právě na rubu tohoto listu se v LR nachází erb Adama z Valdštejna, popis pod erbem je následující: Adam mladší z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou, Lovosicích a Dymokurech, JMK rada, nejvyšší sudí Království českého a dvoru JCM, nejvyšší hofmistr K 1609. Jeho stručnými životopisnými údaji a úřednickou kariérou se zabývám v kapitole 3.

Malba č. 5. z roku 1614, úředníci z roku 1614

nejvyšší komorník	Jan Sezima ze Sezimova Ústí a na Ústí
nejvyšší sudí	Jiří z Tallmberka a na Žantově
nejvyšší písař	Jan z Klenového a z Janovic na Žinkovech, Roupově a Březině
místokomorník	Rumprecht st. Černín z Chudenic
místosudí	Zachariáš Kaba z Ribňan
místopísař	Jan Butovanský Pinta z Butovan na Butovanech a Kralovicích

králové JM úředník při deskách zemských	Jan Moračický z Paběnic
úředník podkomořího při deskách zemských	Adam Rýzmborský z Janovic
písař menších desek	Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé vsi

Pozn.: Malba č. 5. chybí v PR, LR je nedatována.

Malba č. 6. z roku 1629, úředníci z let 1629 - 1634

nejvyšší komorník	Fridrich z Talmberka na Vlašimi, Novém Domašíně a Nemyšli
nejvyšší sudí	Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Žichovicích, Frymburce, Střele a Hrádku Starosedlském
nejvyšší písař	Kryštof Vratislav z Mitrovic na Březině, Dírném a Lojovicích
místokomorník	Šťastný Václav Pětipeský z Chýš a Eggenberka
místosudí	Jan Jindřich Chanovský z Dlouhé Vsi na Rabí
místopísař	Jan Hynek Vamberský z Rohatec
králové JM úředník při deskách zemských	Karel Hložek z Žampachu a na Šestajovicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Petr mladší Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Bořivoj Měsíček z Výškova na Dolanech a Malechově

Pozn.: Nenachází se LR. V PR pod erbem Pětipeského prázdný štítek.

Malba č. 7. z roku 1656, úředníci z let 1652 - 1656

nejvyšší sudí	Maxmilián Valentin hr. Z Martinic na Plánici, Ahníkově, Pruněřově a Bystrém
nejvyšší komorník	Ferdinand Arnošt hr. z Valdštejna na Skalách, Zvířeticích, Studénce a Valečově
nejvyšší písař	Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu a z Malšic na Velkém Osově, Skřípli a Nových Dvorech
úředník podkomořího při deskách zemských	Odolen Věžník z Věžník na Lobči, Mšeně a Sedlci
místopísař	Václav Jezberovský z Olivé Hory
místokomorník	Adam Pecelius z Adlersheimu na Křemyži a Ohniči
místosudí	Albrecht Kryštof Hložek ze Žampachu a na Brodcích

králové JM úředník při deskách zemských písař menších desek	Petr Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích Rudolf Čejka z Olbramovic
---	---

Malba č. 8. z roku 1666, úředníci z let 1661 - 1667

nejvyšší sudí	Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na týnci, Chlumu a Žichovicích
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hr. z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu a z Malšic na Malém Osově, Skřípli, Nových Dvorech a Zdechovicích
úředník podkomořího při deskách zemských místopísař	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu Rudolf Čejka z Olbramovic
místokomorník	Albrecht Kryštof Hložek ze Žampachu na Skřivanech a Šestajovicích
místosudí	Jan Reinhard Šváb z Ragersdorfu
králové JM úředník při deskách zemských písař menších desek	Petr Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích Jan Jiří Olbram Brandlínský ze Štěkře a na Popovicích

Malba č. 9. z roku 1673, úředníci z roku 1673

nejvyšší sudí	Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na týnci, Chlumu a Žichovicích
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hr. z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	František ze Seidleru na Kácově, Sukoradech, Kostelci a Chabeřicích
úředník podkomořího při deskách zemských místopísař	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu a na Hrádku nad Pod'ousy Jan Jiří Olbram Brandlínský ze Štěkře a na Popovicích
místokomorník	Kašpar Maxmilián Bechyně z Lažan a na Dlouhé Lhotě
místosudí	Petr Mikuláš Straka z Nedbalic a na horních Malobratřicích
králové JM úředník při deskách zemských písař menších desek	Zikmund Leopold Šmídl ze Šmídu Jan Vilém Skála ze Zhoře a na Psářích

Malba č. 10. z roku 1686, úředníci z let 1684 - 88

nejvyšší sudí	Jan Jáchym hr. Slavata z Chlumu a Košumberka etc.
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hr. z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	Lambert František Hřebenář z harrachu na Zaječicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Kašpar Václav Frantz z Frankenheimu
místopísař	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu na Verněřově a Louchově
místokomorník	Petr Mikuláš Straka z Nedbalic a na Horních Malobratřicích
místosudí	Zikmund Leopold Šmídl ze Šmídu na Horní a Dolní Teplici, Studnici a Štiříně
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Jakub Pecelius z Adlersheimu
písař menších desek	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích

Malba č. 11. z roku 1698, úředníci z let 1697 - 1698

nejvyšší sudí	Václav Vojtěch hr. ze Šternberka na Drynolci, Horažďovicích a Zelené Hoře
nejvyšší komorník	Václav Norbert Oktavián hr. Kinský ze Vchynic a z Tetova a z České Kamenice
nejvyšší písař	Petr Mikuláš Straka z Nedbalic a na Horních Malobratřicích a Podhořanech
úředník podkomořího při deskách zemských	Václav Arnošt Markvart z hrádku a na Suchomastech
místopísař	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích
místokomorník	Zikmund Leopold Šmídl ze Šmídu na Horní Teplici, Ronově a Štiříně
místosudí	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu na Verněřově a Louchově
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Jakub Pecelius z Adlersheimu
písař menších desek	Jiří Václav Schwäbl z Schwälbenfeldu - zabíleno

Malba č. 12 z roku 1708, úředníci z let 1705 - 1712

nejvyšší sudí	František Karel hr. Přehořovský z Kvasejovic
nejvyšší komorník	Maxmilián Norbert Krakovský hr. z Kolovrat etc.
nejvyšší písař	Petr Mikuláš Straka z Nedbalic a na Horních Malobratřicích a Podhořanech

místokomorník	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích
místosudí	Jan Václav Kunáš z Machovic, Brandsteinu a Oppurku, na Svatém Poli a Meziříčí
místopísař	Václav Hložek ze Žampachu
králové JM úředník při deskách zemských	František Karel Pecelius z Adlersheimu
úředník podkomořího při deskách zemských	František Sezima Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Kryštof Bukovský z Hustířan

Malba č. 13. z roku 1722, úředníci z let 1721 - 1727

nejvyšší sudí	Josef František hr. z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Jan Arnošt Šafgoč hr. a pán z Kynastu a Greifensteinu etc.
nejvyšší písař	Václav Hložek ze Žampachu
místokomorník	František Karel Pecelius z Adlersheimu na Oplotech a Petrovicích
místosudí	Václav Antonín z Golče na Černěticích, Hamru a Valu
místopísař	Václav Jan Kriegelstein ze Šternfeldu
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího při deskách zemských	Ignác Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě
písař menších desek	Jan František z Turby

Pozn.: V LR řazena až za malbou č. 14.

Malba č. 14. z roku 1735, úředníci z let 1735 - 1737

nejvyšší sudí	Josef František hr. z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Štěpán Vilém Kinský hr. z Vchynic a Tetova etc.
nejvyšší písař	Václav Hložek ze Žampachu
místokomorník	Hynek Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Bytízi
místosudí	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Kralovicích
místopísař	Vilém Matyáš z Glouchova
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího	

při deskách zemských	Jan Filip z Vidmanu
písař menších desek	František Matouš Josef Gunter ze Šterneka na Dobřejovicích a Kamenici

Malba č. 15. z roku 1739, úředníci z let 1739 - 1740

nejvyšší sudí	Josef František hr. z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Štěpán Vilém Kinský hr. z Vchynic a Tetova etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Mašťově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Hynek Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Bytízi
místosudí	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Kralovicích
místopísař	František Matouš Josef Gunter ze Šterneka na Dobřejovicích a Kamenici
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Filip z Vidmanu
písař menších desek	Václav Josef Údrčský z Údrče

Pozn.: V LR je tato malba chybně datována do roku 1738. Podle Palackého přehledu úředníků zastávali tito úředníci své posty v letech 1739 – 1740, malba nemohla být pořízena v roce 1738, protože Jan František z Golče svůj úřad zastával až od roku 1739.

Malba č. 16. z roku 1748, úředníci z roku 1748

nejvyšší sudí	Filip Krakovský hr. z Kolovrat
nejvyšší komorník	Rudolf Chotek hr. z Chotkova a Vojnána etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Mašťově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místosudí	Václav Josef Údrčský z Údrče
místopísař	František Matouš Josef Gunter ze Šterneka na Dobřejovicích etc.
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu na Počernicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
písař menších desek	Václav Jiří Kriegelstein ze Šternfeldu

Malba č. 17. z roku 1750, úředníci z roku 1750

nejvyšší sudí	Karel Gothard Šafgoč hr. sempersvobodný ze a na Kynastu etc.
nejvyšší komorník	František Leopold de Longueval hr. z Buquoy etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Mašťově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Václav Josef Údrčský z Údrče
místosudí	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
místopísař	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu na Dolních Počernicích
úředník podkomořího při deskách zemských	František Leopold z Hennetu
písař menších desek	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru

Pozn. Poslední malba v NR.

Malba č. 18. z roku 1757, úředníci z let 1753 - 1759

nejvyšší sudí	Josef Vilém hr. z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší komorník	Karel Gothard Šafgoč hr. sempersvobodný ze a na Kynastu etc.
nejvyšší písař	Josef Jáchym Vančura z Řehnic etc.
místokomorník	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
místosudí	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místopísař	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru
králové JM úředník při deskách zemských	František Xaver z Turby
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Antonín Bořek Dohalský zu Dohalic
písař menších desek	Jan František z Degen

Pozn.: V LR datována do roku 1758.

Malba č. 19. z roku 1760, úředníci z let 1760 - 1764

nejvyšší sudí	Prokop Krakovský z Kolovrat etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hr. z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Jáchym Vančura z Řehnic etc.
místokomorník	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích

místosudí	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místopísař	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru
králové JM úředník při deskách zemských	František Xaver z Turby
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan František z Degen
písař menších desek	Emanuel Jan Ubelli ze Sieburku na Kolči a Třebusicích

Malba č. 20. z roku 1771, úředníci z let 1771 - 1774

nejvyšší sudí	Prokop Krakovský z Kolovrat etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hr. z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Václav z Astfeldu a Vydří na Puchlovicích a Nalžovicích
místokomorník	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách a Chotouchově
místosudí	František Xaver z Turby na Skuhrově
místopísař	Jan František z Degen na Věži a Květinově
králové JM úředník při deskách zemských	Emanuel Jan Ubelli ze Sieburku
úředník podkomořího při deskách zemských	Donát Josef z Muhlendorfu
písař menších desek	František Jan Běšín z Běšína

Pozn.: Poslední malba LR.

Malba č. 21 z roku 1774, úředníci z let 1774 - 1778

nejvyšší sudí	František Josef hr. Pachta etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hr. z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Václav z Astfeldu a Vydří na Puchlovicích a Nalžovicích
místokomorník	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách a Chotouchově
místosudí	František Xaver z Turby na Cítově a Skuhrově
místopísař	Emanuel Jan Ubelli ze Sieburku
králové JM úředník při deskách zemských	Donát Josef z Muhlendorfu
úředník podkomořího	

při deskách zemských
písař menších desek

František Jan Běšín z Běšína
Leopold Otmar Gunter ze Šterneka

3. Úředníci zemského soudu

3.1. Obecná část

Zemský soud byl nejvyšším soudem pro šlechtické osoby a jediným soudem, který měl právo rozhodovat o svobodných statcích šlechty, královských měst a církve. Tribunál zemského soudu se dělil na větší a menší. Kompetence, jež byly zakotveny v Zemských zřízeních z roku 1549 (čl. H 33) a z roku 1564 (čl. L 53), byly vymezeny podle závažnosti deliktů. Od 14. století a v předbělohorském období měla rozhodující vliv na tomto soudu šlechta. Panovník soudu předsedal, neměl však vliv na jeho výroky ani deskové zápisy. K intabulacím svého majetku - královským městům, svobodníkům a církevním institucím sice dával povolení, ale před soudem byl v majetkových záležitostech roven šlechtě. Díky zápisům sněmovních usnesení, královských privilegií pro zemi a zemskou obec a dalších veřejnoprávních listin patřil zemský soud k vrcholným institucím a postupem času nabyl ústavního charakteru.

Úředníci menšího zemského soudu, kteří kromě intabulací do desk zemských²¹ a určitých speciálních úkonů při exekucích a odhadech majetku, byli i výkonným orgánem zemského soudu většího a tvořili Úřad desk zemských. Místoúředníci tvořící soudcovský sbor menšího soudu zemského byli v podstatě zástupci nejvyšších zemských úředníků, kteří zasedali na větším soudu zemském.

Menší úředníci byli dosazováni nejvyššími úředníky z řad příslušníků rytířského stavu. Nejvyšším mezi místoúředníky byl místokomorník, který obstarával odhady majetku a záležitosti domů zapsaných v zemských deskách. Za určitých okolností ho mohl zastoupit místosudí, který také zpravidla postupoval po uprázdnění úřadu na jeho místo. Místosudí řídil menší soud zemský. Zápisy do desk zemských, dozor nad registraturou a vedením protokolu náleželo do kompetence místopísaře. Písař menších desek zapisoval soudní protokol a četl přísahu stranám při zasedání většího soudu zemského, na menším soudu zemském předčítal žalobu a vedl radní protokoly Úřadu desk zemských. Úředník podkomořího a úředník královny zastupovali na soudu zájmy panovníka a královských měst.

Úřad nejvyššího komorníka, úřad nejvyššího sudího a do roku 1437 i úřad nejvyššího písaře náležely stavu panskému a tvořily tzv. větší soud zemský. Od roku 1437 pocházel nejvyšší písař vždy ze stavu rytířského²². Nejvyšší komorník (supremus, summus camerarius) byl v rámci zemského soudu nejvyšším úředníkem. Nejvyšší komorník mohl dále povýšit

²¹ O způsobu intabulace a vedení desk zemských – Pavla Burdová, Úřad desek zemských, SAP, 36, 1986, s. 273-381

²² Zakotveno ve Vladislavském zřízení zemském čl. 225, 226 a 228 v zemských zřízeních z r. 1549 čl. A 26 a 27, z r. 1564 čl. A 44 a 45, Obnovené zřízení zemské čl. A 36 a 37.

v zemských úřadech na nejvyššího hofmistra, purkrabího nebo kancléře. Na zemském soudu hájil zájmy panovníka, prostřednictvím svého zástupce, místokomorníka, ručil za správný průběh exekucí a měl vrchní moc nad komorníky pohánějící k soudu. Nejvyšší sudí (*summus iudex Bohemiae*, *sudarius generalit Bohemiae*, *iudex terrae*) řídil jednání většího soudu zemského, jmenoval soudce vynášející rozsudek, ručil za soudní agendu Úřadu desk zemských a v nejistých případech měl poradní hlas u menšího soudu zemského. Nejvyšší písař (*notarius terrae*) byl zodpovědný za zápisy do desek zemských a za chod úřadu. Při zasedání většího zemského soudu seděl na katedře spolu s místopísařem a menším písařem a ručil za správnost zápisu soudního jednání. Úřad nejvyššího písaře byl jediným z nejvyšších úřadů, do kterého mohl postoupit některý z místouředníků (náležel nižší šlechtě).

Do vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627 byly úřady drženy doživotně. Nejvyšší úředníky jmenoval panovník se souhlasem a na návrh stavů a byli neodvolatelní. Po roce 1627 byli jmenováni na pět let, po pěti letech museli být do úřadu znovu potvrzeni, k jejich odvolání však docházelo jen zřídka. Stavové již na obsazování úřadů neměli vliv. Bělohorskou porážkou a Obnoveným zřízením zemským končí samostatný vývoj této instituce. Zemský soud ztrácí svoji politickou nezávislost, podléhá dohledu královských úřadů – České dvorské kanceláři a místodržitelství a soudní úředníci získávají titul královských radů²³.

3.2. Prosopografie

3.2.1. Valdštejnové

Na samém počátku velkého rozrodu Františkem Palackým nazvaného Markvartici²⁴, předkové pánů z Michalovic, z Vartenberka, z Lemberka a z Valdštejna, stojí komorník knížete Vladislava I. Markvart. Markvartici vlastnili rozsáhlá území v Pojizeří, na Boleslavsku, na Děčínsku, v podhůří Lužických a Jizerských hor a Krkonoš. Zde vyrostly hrady, které daly jméno jednotlivým rodům.

Jako první se po hradu Valdštejn psal Zdeněk († 1304), syn königsteinského a pak boleslavského purkrabí Jaroslava z Hruštic (někdy též psaný z Turnova). Početné Zdeňkovo potomstvo rozdělilo rod do několika větví, jejichž majetkovou základnou se stala například Lomnice nad Popelkou, Hostinné, Štěpanice, Jilemnice a další. Velké množství potomků

²³ Deklarace a novely vydané roku 1620, čl. Aa 11 a Ee 2. Jmenování nejvyšších úředníků, NA, Česká dvorská kancelář, sign. B IV.

²⁴ O rozrodu Markvarticů podrobně informuje Bartoloměj Paprocký z Hlahol, *Diadochus II.* (O stavu panském), s. 251.

vedlo k drobení rodového majetku a následkem toho k oslabování vlivu Valdštejnů. Po Zdeňkovi z Valdštejna se ve špičce české šlechtické obce dlouho neobjevuje žádný z Valdštejnů. Společenským a politickým významem se nemohli až do 15. století významně srovnávat se svými bohatými, společensky a politicky vysoko postavenými a vlivnými příbuznými Michalovici a Vartenberky. Ve znakové galerii na hradě Laufu u Norimberka²⁵ je dokonce znak Valdštejnů zařazen mezi erby příslušníků nižší šlechty, což ne zcela koresponduje s obecnou představou o dějinné úloze Valdštejnů, nicméně odráží skutečné společenské a tím i politické postavení a vliv Valdštejnů ve 14. století.

Na výsluní se rod dostává postupně od 15. století, kdy se výrazněji, tak jak sílí majetková základna, začínají jeho příslušníci podílet na politickém dění a správě země. V tomto období se několik Valdštejnů objevuje mezi přísedícími zemského soudu. Další etapa vývoje v postavení rodu v zemi přichází na počátku 17. století, kdy po čtyři generace zastávají nejvyšší státní úřady v Praze i ve Vídni a Adam mladší z Valdštejna s několika dalšími členy rodu je povýšen do hraběcího stavu. Patrně největší vliv, který se posléze stal jeho zkázou, si dokázal získat nejslavnější z Valdštejnů – Albrecht. Přestože rod jako celek dokázal přežít strmou kariéru a pád Albrechta z Valdštejna i bojovné protestantství několika jeho členů, po roce 1634 se do vysokých českých úřadů dostávají zřídka.

Jak se vyvíjela a sílila rodová moc Valdštejnů, vyvíjel se i jejich znak²⁶. Předek Valdštejnů, výše zmíněný Jaroslav z Hruštic, byl nositelem znaku užívaných již Markvartici, což byla kráčejičí lvice. Nejstarší doklad tohoto erbu je na pečeti Havla Markvartice z roku 1237.²⁷ Později Valdštejnové vyměnili kráčejičího lva za vzpřímeného lva ve skoku. Bohuslav Balbín v *Aula Caroli* popisuje tento znak, který až do počátku 16. století užívali všichni píšící se z Valdštejna, jako zlatý štít a na něm modrý lev s korunou. První známý doklad je na pečeti Hynka z Valdštejna z roku 1337²⁸.

Na náhrobku Zdeňka z Valdštejna († 1525), zakladatele hostinské linie, je vyobrazený erb, který má čtvrcený štít střídavě s modrým lvem na zlatém poli a zlatým lvem na modrém poli, všichni čtyři lvi směřují k jedné straně. Tuto variantu erbu užívala i později, kdy významnější část rodu užívala polepšené varianty, větev libštejnská a brtnická. Brtnická větev užívala erb v obrácených tinkturách.

²⁵ Podrobnou studii věnoval této problematice Vladimír Růžek, *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka*, SAP 1988, s. 37

²⁶ O historii rodu a erbu pánů z Valdštejna podrobně tamtéž, s. 226-232

²⁷ Listina kladrubských benediktýnek, NA, Archivy zrušených klášterů, inv. č. 509. Srov. August Sedláček, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, sv. 2, Praha 2002,

²⁸ Hynek z Valdštejna svedčí na listině Jana Lucemburského z 13.1. 1337 ve Vratislavi při tažení do Prus. Státní archiv ve Vratislavi, Archiv olešnických knížat, sign. REP. 132 C (II.). Srov. August Sedláček, *Atlasy erbů a pečeti*, sv. 2; týž, *Die altbömischen Bestände*, č. 29s; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, č. 2189

Císař Ferdinand II. majestátem z 20. září 1621 polepšil Adamovi z Valdštejna erb, který je popsán takto: štít křížem rozdělený, první a čtvrté pole modré druhé a třetí zlaté a v nich čtyři lvi ve skoku s vyplazenými jazyky a dvojími ocasy vzhůru zdviženými, do středu hledícími, modří ve zlatém, zlatím v modrém poli. Uprostřed štítu je bílá okrouhlá medaile, obtočená routovým věnečkem své přirozené barvy a v ní císařský černý orel, levicí držící zelenou palmovou ratolest, pravicí zlatou kotvici obrácenou špičkami dolů, na prsou má pod zlatou korunou písmena F II; přikryvadla modrá a zlatá, nad korunou dvě orličí křídla, vrchní modré, spodní zlaté. Nárok na tento erb měli příslušníci větve lomnické, hostinské a bradlecké.

Marie Terezie privilegiem z 16. srpna 1758 povolila Vincenci hraběti z Valdštejna na Mnichově Hradišti a Františku Josefovi hraběti z Valdštejna na Duchcově užívat titulu pán z Vartenberka (Waldstein-Wartenberg) a polepšila jím znak tak, že nad štítem a pod ním byly dva oválné štítky vpravo zlaté, vlevo černé a okolo nich zelený ještěr, barvy štítu jsou změněny první a čtvrté pole je zlaté, druhé a třetí modré, nad štítem jsou tři korunované helmice, nad pravou modrý lev, nad prostřední nad sebou dvě orličí křídla, modré a zlaté, vedle nich dvě stejná křídla černá a zlatá, černé je posázeno čtrnácti zlatými srdíčky, nad třetí helmicí je loďka a v ní muž, kterému od kolen vyniká vpravo zlaté vlevo černé roucho, na hlavě má bílý turban, v ruce drží veslo. Nad tím vším je modrý knížecí plášť s chramostejlovou kožešinou, zlatou šňůrou a zlatými třapci. Štít drží modrý a zlatý lev.

Valdštejnové v rukopisech – životopisné údaje

Jan z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou (*asi 1515 †1576)

Pochází z lomnické větve, zakladatel linie hrádecké a přímý předek všech dnes žijících Valdštejnů. Jeho rodiči byli Vilém z Valdštejna a Apolona Černická z Kácova. Roku 1544 držel Peruc (tu získal sňatkem se svojí první manželkou Eliškou z Krajku, †1565), téhož roku získal Točnick a Žebrák, které roku 1552 prodal a krátce před rokem 1554 koupil Komorní Hrádek, podle kterého se psal a podle kterého je nazývána tato větev Valdštejnů. Postupně získal Tryskovice (1558), Chvatěruby (1568), Kozomín (1571) a Lovosice (1574). S druhou manželkou Magdalenou z Vartenberka měl syna Adama (viz níže), Karla a několik dcer.

Jan byl horlivým zastáncem podobojí staroutravvistického ražení. Svými názory a agresivní náboženskou politikou se výrazně odlišoval od svého bratra Jindřicha (na Dobrovici), který se významně exponoval v boji za náboženskou svobodu a uzákonění české konfese. Přesto Jan udržoval dobré kontakty s Ferdinandem I. a z těchto kontaktů pocházela ne nevýznamná část jeho majetku coby zástava královských statků. Od roku 1554 do roku 1570

zastával úřad nejvyššího sudího, roku 1570 povýšil do úřadu nejvyššího komorníka a ten zastával až do své smrti.

Jan st. z Valdštejna na Sedčicích († asi 1597)

Náleží k libštejnské větvi, otcem byl Albrecht († 1548), manželka Marie z Landštejna († 1589). Jan starší patřil k protestantské opozici a zastáncům české konfese (stejně jako Michal Španovský z Lisova, nejvyšší písař v letech 1576 - 1597), ale pro posílení svých pozic dokázal najít společnou řeč s předními představiteli katolické strany (např. Vilém z Rožmberka) V letech 1577 - 1583 byl Jan starší dvorským sudím, v roce 1585 se stal nejvyšším komorníkem, kterým byl až do roku 1597, kdy bezdětný umírá. Do roku 1565 drží Újezd a od 1575 Sedčice.

Pozn.: Tohoto Vladštejna Pavla Burdová ve své práci (viz pozn. 1, s. 213) považuje za totožného s Janem z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou, to je však omyl. K omylu došlo patrně kvůli záměně erbů na originálech v prostorách zemského soudu. Jan starší z Valdštejna na Sedčicích jako příslušník libštejnské větve Valdštejnů užíval erb se lvy hledícími vpravo. Malíři, který prováděl výzdobu, zřejmě unikly rodové souvislosti a použil jako předlohy znak na starší malbě patřící jeho příbuznému z Hrádku nad Sázavou (též z Komorního Hrádku). Záměny erbů si všimla Marie Alžběta Schaffgotschová, rozená Valdštejnová, manželka nejvyššího komorníka Jana Arnošta Schaffgotsche, v roce 1722, kdy byla zahájena práce na malbě úředníků z let 1721 - 1727. O podobu erbu se vedl spor, o kterém se dochovala jak korespondence zúčastněných, tak protokoly z výslechů svědků, ale jehož výsledek bohužel neznáme, jelikož konečné rozhodnutí se nedochovalo. Značné poškození erbů a pozdější přemalby také nedávají rozřešení. Až restaurátorské práce probíhající v 80-tých letech 20. století uvedly erby do správné podoby tak, jak byly užívány za života jejich nositelů²⁹. V rukopisech se objevují správné varianty.

Adam mladší z Valdštejna (†1638)

Adam je syn Jana z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou (nejvyššího komorníka z let 1570-1576). Měl dvě manželky – Eliška (též Alžběta) Brtnická zemřela roku 1614, již v roce 1615 si vzal o 30 let mladší Johanku Emílii z Žerotína na Lomnici. Jeho jméno s erbem, jak bylo již výše zmíněno, se nachází pouze v „Litoměřickém rukopise“.

²⁹ Podrobně Milena Švecová, Spor o valdštejnský erb v roce 1727, Heraldická ročenka 1984, s. 65-71.

O osobnosti tohoto Valdštejna lze se mnoho dovědět z jeho vlastních deníků³⁰. Byl velmi cílevědomým a ambiciozním člověkem, za čtyři roky u dvora se stal jedním z nevlivnějších politických činitelů a oblíbenců císaře Rudolfa II. V politické kariéře dokázal pokračovat i po boku Matyáše, který ho jmenoval nejvyšším hofmistrem království Českého. Za svůj život nastřádal řadu úředních hodností: roku 1591 se stal číšníkem císaře Rudolfa II., 1596 císařským komorníkem a pak radou, 1605 - 1608 byl štolbou a maršálkem královského dvora, 1608-1611 nejvyšším sudím, 1611 - 1619 nejvyšším hofmistrem, 1627 - 1638 nejvyšším purkrabím. Roku 1621 byl povýšen do stavu dědičných říšských hrabat, titul však odmítl, chtěl zemřít jako „starý český pán“³¹, přijal pouze polepšení erbů.

Držel tyto statky: Štěpanice (1594 – 1606), Mrač (1598), Dymokury (1606), Běrunice a Veltruby (1608), Sluhy (1608 – 1615) Vchynice (1609), Nepokojnice a dědičně Sázavský klášter (1611), Židlochovice 1615, Loučeň a Chotoměř (1622), Dobrovici, Pečice, Kuncberk, Křinec, Semčice, Rožďalovice, nový Ronov, Dětenice, Újezd, Vinařice, Ledce a Budenice (vše od roku 1623).

Ferdinand Arnošt hr. z Valdštejna na Skalách, Zvířeticích, Studénce a Valečově (†1656)

Byl nejstarším synem Maxmiliána a vnukem Adama mladšího z Valdštejna. Stal se komorním a apelačním radou a císařským vyslancem k uzavření vestfálského míru. V roce 1650 byl jmenován zemským soudcem, později říšským dvorním radou a prezidentem nad apelacemi, v roce 1651 se stal nejvyšším zemským sudím a v roce 1652 nejvyšším komorníkem a tím je do své smrti. Postupně držel tyto statky: Zvířetice, Studénku a Valečov (1652), Kněžmost a Skály (1654). První manželkou byla Filiberta z Modruz, druhou Eleonora z Rottalu, se kterou měl syna Arnošta Josefa, který jediný dosáhl plnoletosti.

³⁰ Marie Koldínská (ed), Deník rudolfinského dvořana: Adam mladší z Valdštejna 1602–1633, Praha 1997

³¹ Dědičný hraběcí titul (i pro české země) přijal jeho syn Maxmilián.

3.2.2. Buquoyové

Usazení rodu Buquoy, který pochází z oblasti na pomezí Francie a dnešní Belgie, na našem území je spjat s událostmi okolo stavovského povstání roku 1618. V tomto roce Karel Bonaventura Buquoy, věrný přívrženec španělských Habsburků se jako vrchní velitel vojsk jejich rakouského císařského příbuzného dostává do Čech. V roce 1620 kupuje od Ferdinanda II. panství Nové Hrady, Rožmberk a Libějovice. Potomci Karla Bonaventury získávají v roce 1627 český inkolát a tím i příslušnost k českému panskému stavu a právo na zastávání vysokých úřadů. Několik generací Buquoyů zvelebovalo svá jihočeská panství a více či méně se účastnili politického života. Známy svými reformami v oblasti hospodářství, lesnictví, školství a sociálními programy je především již zmíněný Johan Nepomuk, ve své době důležitý činitel státní i stavovské správy.

Rodový znak hrabat z Buquoy má značně odlišný charakter od erbů užívaných v českých zemích či v Říši. Červený štít a na něm pošikem od pravé vrchní k levé spodní tři modré pruhy posázené popelnicemi, na středním pruhu nahoře bílý křížek, pod korunou s červenomodrými přikryvadly otevřený helm, v klenotu na červenobílé žerdi se zlatým hrotem čtverhranná korouhev s bílým lemováním týchž barev jako štít. Štít drží dva nohové³².

O vzniku rodového erbu se dochovala pověst. Podle pověsti se šestnáct let před zahájením první křížové výpravy vydalo osm rytířů do Palestiny ochraňovat křesťanské poutníky. Při srážce s mohamedány ztratili svůj prapor, v tom jeden z nich strhl svůj červený plášť s bílomodrým zdobením, zdvihl ho do výšky a zvolal: „Následujte tento prapor!“. Tímto mužem byl legendární první předek Alexandr de Longueval, který si po vítězství v této bitvě zvolil do svého erbu barvy pláště, jenž v bitvě posloužil jako prapor.

Buquoyové v rukopisech – životopisné údaje

František Leopold de Longueval hr. z Buquoy etc. (*1703 †1767)

Jeho rodiči byli Karel Kajetán z Buquoy a Philippine Elisabeth hr. Pálffy von Erdöd. Od roku 1740 vlastnil rodinný fideikomis. Při sporu o dědictví rakouské se postavil na stranu bavorského kurfiřta Karla Albrechta a vzdal mu hold jako českému králi. Po obnovení své vlády mu po pokorné omluvě Marie Terzie odpustila a v roce 1745 se stal jejím tajným radou. Poté jeho kariéra pokračovala v zemských úřadech – od nejvyššího maršála od roku 1747, přes nejvyššího komořího od roku 1749 po nejvyššího hofmistra od roku 1757 do své smrti.

³² Srov. August Sedláček, *Českomoravská heraldika II*, Praha 1925, s. 381.

3.2.3. Kolovratové

Původní český šlechtický rod, prvním doloženým předkem je Albrecht z Kolovrat, jehož šest synů rozdělilo rod do následujících linií: Albrecht ml. (†1416) - linie libštejnská (ta se později rozdělila ještě na větev Krakovskou dále ještě bohatě větvenou), Mikuláš (†1393) - linie kounhauzská (z ní později ještě žehrovická), Purkart (†1410) – linie Bezdružická (ze kterých se vydělila linie novohradská), Herbort (†1420) - linie maštovská.

Linie Novohradských z Kolovrat zastoupená v rukopisech Volfem, má ještě svou tzv. starší a mladší větev. Mladší větev založil právě Volf. V roce 1826 zemřela poslední představitelka rodu Johana provdaná hr. Cavriani, dědictví přešlo na posledního mužského člena linie Libštejnské Františka Antonína (†1861) a po jeho smrti na linii Krakovských z Kolovrat.

Původní kolovratský erb byla na modrém štítě vpravo stříbrná, vlevo červená orlice se zlatou pružinou a zlatou korunkou na hrdle, v klenotu dvě složená křídla, přední černé, zadní stříbrné. Později tři z kolovratských linií svůj erb polepšily. Císař Ferdinand II. polepšil roku 1624 Zdeňku Lvu Libštejnskému z Kolovrat (bratr Jindřicha viz níže) erb tak, že vpravo červená a vlevo stříbrná orlice má pod korunou štítek, stříbrný pruh na červeném. Hrabata Libštejnští užívají tohoto eербу až do svého vymření. Novohradští do poloviny 17. století užívali původní kolovratský erb, po polovině století užívají stejný erb jako Libštejnští.

Starší větev Krakovských pocházejících od Viléma Albrechta (*1600 †1688) se počínaje jeho synem Vilémem Albrechtem ml. (*1678 †1738) se ještě navíc psala svobodnými pány z Újezda. Pod podmínkou užívání jména a erbu Jeníšků z Újezda dědí statky po Janu Josefovi Jeníškovi. Od roku 1725 on a jeho potomci zdvojili svůj znak následujícím způsobem: v pravé polovině se nachází tradiční kolovratská orlice, vlevo zdola nahoru šikou rozdělené je jednorožec ve skoku shora zlatý v červeném a zdola černý ve zlatém poli, nad štítem dvě korunované helmice, z pravé vychází dvě složená křídla přední červené s polovinou pružiny, zadní stříbrné, nad levou helmicí je říšský orel se štítkem na prsou (stříbrný pruh na červeném) s písmeny F III.

Kolovratové v rukopisech – životopisné údaje

Volf Novohradský z Kolovrat na Lnářích, Opálce a Vimperku (*1560 †1609)

Jediným synem Jana Novohradského z Kolovrat (†1555) a Eufemie z Vartemberka (†1555). V roce 1565 se zapsal na univerzitě v Ingolštadu. S manželkou Juditou ze Šternberka (*1600 †1630, statky Řepice 1623 – 1630, Opálka 1614 - 1630) měl tři syny (Jan, Zdeněk a Jáchym) a tři dcery (Johana Apolonie, Marie Magdalena, Kateřina Markéta). V

letech 1599 – 1602 byl dvorským sudím, v letech 1603-1608 nejvyšším zemským sudím a roku 1609 povýšil na nejvyššího komorníka Království českého. Postupně získal tato panství: Nový Hrad, Opočno, Veltěže, Počedělice (1573), Lnáře (1575), Opálku (1595), Senetín (1600 – 1608), Vimperk (1601), Horusín (1602), Kladrubec (1602), Deslavice (1603), Záhorčice (1605).

Pozn.: Bratrem Judity a švagrem Volfa byl Adam ze Šternberka, nejvyšší komorník z let 1603 – 1608. Karierní postup jeho švagra určoval i jeho kariéru. Na místo zemského sudího a komorníka povýšil ve chvíli, kdy se místo po Adamovi uprázdnilo.

Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Žichovicích, Frymburce etc. (* 1570 †1646)

Byl synem Albrechta III. Libštejnského z Kolovrat (*1539 †1585) a jeho třetí manželky Alžběty Kavkové z Říčan (†1585). Roku 1620 se stal přísedícím zemského soudu, v letech 1623 – 1628 zastával úřad nejvyššího dvorského sudího, 1629 - 1635 nejvyššího zemského sudího a 1643 - 1646 nejvyššího hofmistra. Od roku 1623 mu byl propůjčen titul „Urozený a blahorodý“, pro Čechy potvrzeno roku 1626. S manželkou Eliškou z Lobkovic (†1663, statky Žichovice, Frymburk, oba od roku 1650) má jediného syna Oldřicha Františka (*1607 †1650). Držel statky: Žichovice (1603), Střela, Hoštice (1622), Řepice (1630).

Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnci, Chlumu a Žichovicích (*1600 †1688)

Rodiči byli Bernart Alexandr Krakovský z Kolovrat (*1592 †1613) a Ludmila Týřovská z Einsidle (*1614 †1617). Kariéru v zemských úřadech započal roku 1656, kdy se stal nejvyšším zemským sudím a tím byl do roku 1678, kdy se stal nejvyšším hofmistrem. 25. srpna 1671 byl povýšen do říšského hraběcího stavu a 14. listopadu 1674 mu to samé bylo uzbáno pro Čechy. Statky: Týnec (1638), M. Chýška (1652 – 1653), Adršpach (1655), Žichovice a Frymburk (1663), Dražovice (1668), Chýše (1664 – 1672). V závěti z 22. ledna 1688 (císařské povolení z 5. října 1681) zřizuje fideikomis pro primogenituru ve výši 138 500 zl. a pro sekundogenituru fideikomis ze dvorů: Týnec, Běšiny, Srbice, Lhota Marvalova, Dešenice a Janovice. Byl pětkrát ženatý:

1. Anna Eva Wiederspergerová z Wiederspergeru (*1624 †1638), Týnec
2. Anna Kateřina z Rozdražova (1640 – 1652), Chlum, syn Jan František (*1650 †1723), uživatel peněžního fideikomisu
3. Marie Alžběta Libštejnská z Kolovrat, syn Maxmilián Norbert (viz níže)
4. Alžběta Apolonie Tserclaes hr. z Tilly (†1665)
5. Ludmila Eva Hýrzlová z Chodů (*1635 †1695), syn Vilém Albrecht (*1678 †1738)

Maxmilián Norbert Krakovský hr. z Kolovrat etc. (*1660 †1721)

Syn Viléma Albrechta s druhou manželkou Marií Alžbětou Libštejnskou z Kolovrat a bratr výše zmíněného Viléma Albrechta ml. (z jiné matky). Uživatel sekundogeniturního fideikomisu, dále držel statky: Královský Hvozd, Petrovice (1693 – 1701), Dobrá Voda (1705), Horní Krušec (1706 – 1708), Hořejší Těšov (1707 – 1718). Nejvyšší zemský komoří v letech 1704 – 1721. Byl dvakrát ženatý:

1. Marie Barbora z Vrbna (*1666 †1712), ze synů založil rodinu pouze Jan Josef (*1691 †1766)
2. Marie Anna von Stein zu Jettingen (*1668 †1751), rodinu založila pouze dcera Marie Anna

Pozn.: V roce 1721 nastoupil do úřadu nejvyššího sudího bratr jeho první manželky Marie Barbory z Vrbna - Josef František hr. z Vrbna a Bruntálu (*1675 †1755). Tou dobou byl už ale podruhé ženat a v témže roce zemřel.

Filip Krakovský hr. z Kolovrat (*1686 †1773)

Syn Jana Františka (*1650 †1723) a Eleonory Klaudivie d'Anquisola, vnuk Viléma Albrechta staršího. V letech 1747 - 1748 byl nejvyšším sudím a v letech 1747 – 1770 nejvyšším purkrabím. V držení měl statky: Lhota Hlaváčova (1755 – 1762), Radovesice a Veltruby (1759), Filipov (1763), Vrbice (1764), Golčův Jeníkov a Hostačov (1766). S Annou Barborou Michnovou z Vacínova (*1707 †1772, statky Hořetice, Žiželice, Bílenice, Rabštýn, Světlá) měl pět synů a pět dcer.

Prokop Krakovský hr. z Kolovrat a svobodný pán z Újezda etc. (*1718 †1774)

Syn Viléma Albrechta ml. a Marie Františky z Valdštejna (*1698 †1782). Čtvrtý uživatel peněžního fideikomisu, dále držel statky: Hradiště, Březnice a Řídká. V letech 1759 – 1760 zastával úřad nejvyššího dvorského sudího a v letech 1760 - 1774 nejvyššího sudího zemského. První manželkou byla Walburga ze Šternberka (†1746), druhou Anna Markéta hr. Ogilvy (†1810).

Bibliografická příloha ke třetí kapitole

Heraldicko – genealogická pramenná základna je velmi široká a bohatá. Důležitým jsou v tomto ohledu *Genealogicko-heraldické rukopisné sbírky* Nardního archivu, Národního muzea a archivu premonstrátů na Strahově (Dobřenského, Janovského, jakubičkova, Wunschwitzova, Doerova,

Sedláčková, Janderova). Z edic je nejdůležitější *J. Siebmacher's Grosse sund allgemeines Wappenbuch*, 101 svazků, 1854 – 1961. Důležité je upozornit na edici erbovních listin - Michal Fiala, Jakub Hrdlička, Jan Županič, *Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy etc.*, Praha 1997.

O pramenech k heraldice zevrubně informuje August Sedláček v šesté kapitole prvního dílu své již výše citované *Českomoravské heraldiky – Dějiny české heraldiky. O pramenech. Seznam erbovních listů šlechty českomoravské do r. 1526*, s. 82–110. O erbovníku z období vlády Václava IV. Aula Caroli zachovaného v opisu Bohuslava Balbína - Jiří Čarek, *Balbínova a Crugeriova Aula Caroli IV.*, Erbovní knížka na rok 1937, s. 58 – 63. Významným pramenem pro heraldiku jsou znakové galerie. Obecně o tomto tématu Ivan Hlaváček, *Znakové galerie jako heraldická kategorie*, Sborník II. celostátní setkání etc., s. 27. Nejvýznamnější pro českou šlechtickou heraldiku je znaková galerie na hradě Laufu, velmi obsáhlou a vyčerpávající studii s částečně barevnými a částečně černobílými fotografiemi erbů jí věnoval V. Růžek, *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361*, SAP 38, 1988, s. 37 – 311. Rostislav Nový zpracoval znakovou galerii na zámku v Jindřichově Hradci – *Jindřichohradecká znaková galerie z roku 1338*, Z pomocných věd historických. Na památku 100. Výročí narození prof. dr. Gustava Friedricha, AUC 1971, s. 179 – 197.

Velké množství materiálu heraldického a genealogického se dá najít v pracích Bartoloměje Paprockého z Hlahol, *Zrdcadlo slavného Markrabství moravského*, 1593; *Diadochos*, 1602; *Štambuch slezský*, 1609. Mladšího původu jsou publikace - Rudolf Johann Graf Meraviglia-Crivelli, *Der Böhmische Adel*, 1886; Heinrich von Kadich – Conrad Blažek, *Der Mährische Adel*, 1899; Conrad Blažek, *Der abgestorbene Adel der Provinz Schlesien und der O. Lausitz I–III*, 1887–1894; Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové*, Praha 1930, týž (M. Švábenský ed.), *Neznámé rody a znaky staré Moravy*, Praha 1983, týž (K. Müller ed.), *Rody starého Slezska*, Praha 1991. Základní informace genealogické jsou k nalezení v příslušných heslech *Ottova Slovníku naučného*.

Teoretického rázu jsou publikace Karla Schwarzenberga, *Heraldika*, Praha 2007 a Milana Bubna, *Encyklopedie heraldiky*, Praha 2003 a též Heraldika A. Sedláčka.

Soupisy genealogické a heraldické literatury pořídil Čeněk Zíbrt: *Bibliografie české historie I*, Praha 1901, oddíly Heraldika a Genealogie. Novější bibliografický soupis zpracoval Vladimír Růžek, *Česká heraldická literatura od roku 1946 do roku 1980*, SAP 34, 1984.

Velké obliba heraldiky a genealogie podpořila vznik mnohých společností pěstujících tyto disciplíny. Tyto společnosti pak vydávají časopisy s heraldickou a genealogickou tematikou. Není možné je zde obsáhnout všechny, hlavně v současné době existuje řada regionálně zaměřených periodik. Výběrově: Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze, vychází od roku 1893; Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze, od roku 1926; Sborník Jednoty starých českých rodů, od roku 1930, Erbovní knížka od roku 1935, Heraldický časopis, od roku 1944; Listy / Zpravodaj Genealogické a heraldické společnosti v Praze, od roku 1969, Heraldická ročenka, od roku 1974; aj.

Další literatura je uvedena v seznamu použité literatury.

Závěr

Deset knih Malého stavovského archivu ukrývá množství dosud nezhodnoceného materiálu. Z toho, co bylo řečeno, je evidentní neurčitost v chápání pojmu stavovské a zemské. Neurčitost se zachovala až do dnešních dob v podobě fondu, který má v názvu „stavovský“, ale ne všechny písemnosti provenienčně stavům náleží. V každém případě jsou to prameny prvořadého významu. Tato práce nemůže ani v náznacích obsáhnout celou šíři otázek, které si lze v souvislosti s těmito prameny položit, a ani to nebylo cílem, cílem bylo naznačit alespoň některé. Nebylo kupříkladu možné zde věnovat pozornost ostatním knihám, i proto, že jejich charakter je značně odlišný a vyžaduje jiný přístup a metody zkoumání. Potřebná by byla především důkladná diplomatická analýza těchto archiválií, což ovšem vyžaduje množství úsilí a hlavně času.

Nejdůležitějším cílem této práce bylo porovnat tři rukopisy, které jsou sice uloženy každý zcela jinde, ale navzájem spolu souvisí. O dvou z nich můžeme dokonce říci, že pochází z jedné dílny. Zatím nelze říci, zda byly vytvořeny malířem Úřadu desk zemských, ale je to jedna z možností, která by se měla prověřit. Vnější odlišnosti litoměřického rukopisu mohou být dány specifickými požadavky objednatele na jednotný vzhled rukopisů jeho knihovny. I zde bychom pochopitelně našli materiál pro porovnání malířských rukou a tím bychom mohli zjistit jména malířů, pokud se dochovala. Různý počet dochovaných vyobrazení se dá samozřejmě vysvětlit ztrátou, ať už náhodnou nebo záměrnou. V případě novohradského rukopisu se nabízí i myšlenka, že mohl zůstat nedokončen. Tomu by odpovídalo i to, že v každém z rukopisů se nacházejí volné listy, jakoby se předpokládalo, že se v malbách bude pokračovat.

Na jednom místě je zde zachycen jedinečným způsobem vývoj jednotlivých rodových znaků a to s daleko větší přesností, než je tomu na zdech zemského soudu. Pomineme – li umělecký a uměleckohistorický význam rukopisů, který je zřejmý na první pohled, musíme též zdůraznit jejich význam jako prameny pro dějiny politické, správní i sociální ale především také pro heraldiku, případně další pomocné vědy historické.

Ačkoliv nám není znám žádný doklad, jenž by odhaloval, kdo a proč si rukopisy objednal, myslím, že se nebudeme mýlit, všechny dosavadní poznatky tomu nasvědčují, když řekneme, že jde o reakci na měnící se společenskou situaci, centralizaci a rodící se profesionalizaci zemské správy. Z toho důvodu byly rukopisy hodnoceny na pozadí vývoje snah o konstituování stavovského archivu a vývoje zemského soudu, klíčové stavovské instituce.

Seznam použité literatury

- Pavla Burdová, Vznik a vývoj fondu Archiv českých stavů, AČ, 36, 1986, s. 217
- Pavla Burdová, Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP, 41, 1981, s. 217
- Pavla Burdová, Úřad desk zemských, SAP 36, 1986, s. 273-381
- Vlastimil Borůvka – Josef Krám – Jakub Pavel, Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000
- Václav Bůžek a kol., Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha – Litomyšl 2002
- R. J. W. Evans, Vznik Habsburské monarchie 1550 – 1700, Praha 2003
- Jan Halada, Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I. – III., Praha 1993 – 4
- Jiří Hás, Šlechtické rody na Rychnovsku, Praha 2001
- Josef Jireček (ed), Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty, Monumenta historiae Bohemica, Praha 1866
- Josef Janáček, Rudolf II. a jeho doba, Praha – Litomyšl 2003
- Stanislav Kasík, Vladštejnové, Valdštejnská obrazárna v Chebu, Cheb 1997, s. 10-18
- Pravoslav Kneidel, Zámecké knihovny 17. – 19. století, Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích, Praha 1959, s. 113 - 127
- Pavel Koblasa, Buquoyové, stručné dějiny rodu, České Budějovice 2002
- Martin Kolář - August Sedláček, Českomoravská heraldika 1-2, Praha 1902 – 1925
- Josef Kollmann, Dějiny ústředního archivu českého státu, Praha 1992
- Kamil Krofta (ed), Sněmy české od léta 1526 až po naší dobu, sv. I., Praha 1877
- Jiří Kubeš (red.), Prameny k dějinám Pardubického kraje, Pardubice 2007
- Václav Letošník, K pokusu o evidenci obsahu desk zemských před sto lety. I. část SAMV X, 1937, s. 307-331, II. část SAMV XI, 1938, s. 219-295
- Bohumír Lifka, Zámecké hradní a palácové knihovny v českých zemích ve sféře Národního muzea, ČNM 1955, s. 77 - 96
- Marie Lišková, Péče o stavovské archiválie v Čechách před rokem 1862, AČ 17, 1967, s. 145nn a 205nn
- Petr Mašek, Modrá krev, Praha 1992
- Petr Mařa, Svět české aristokracie (1500 – 1700), Praha 2004

- Bohumír Němec, Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu, České Budějovice 2001
- Ottův slovník naučný
- František Palacký, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků etc. Praha 1882
- Bartoloměj Paprocký z Hlahol, Diadochus II. (O stavu panském), 1602
- Vladimír Pouzar, Almanach českých šlechtických rodů, Praha 1996
- Průvodce po státním ústředním archivu, Praha 1955
- Průvodce po archivních fondech a sbírkách, Praha 1997
- Průvodce po archivních fondech a sbírkách, Praha 2005
- Vladimír Růžek, Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka, SAP 1988, s. 37
- August Sedláček, Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty, Praha 2002
- Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984
- Lubomír Sršeň, Větší zemský soud v Čechách ve vyobrazeních 16. století, Časopis národního Muzea 1975, č. 3-4, s. 143-174.
- Antonín Svoboda, Dějiny Rychnova nad Kněžnou, Rychnov n. K. 1924
- Milena Švecová, Spor o valdštejnský erb v roce 1727, Heraldická ročenka 1984, s. 65-71
- Vít Vlnas, Biskup Emanuel Arnošt Valdštejn – sběratel a jeho doba, Pozdní gotika: z pokladů litoměřické diecéze I. Praha 1991. s. 16-20
- Miloslav Volf, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé Hoře, SAP 37, 1977, s. 3-52

Seznam příloh

Přílohou k této práci je CD-ROM s fotografiemi maleb nacházejících se v rukopisech.